

ОСОБЛИВОСТІ ТВОРЕННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ВІДАБРЕВІАТУРНИХ ПРИКМЕТНИКІВ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ КІНЦЯ XX – ПОЧАТКУ XXI СТОЛІТТЯ

Тур О. М.

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

Стаття присвячена дослідженню дериваційного потенціалу нових абrevіатур в українській мові кінця XX – початку XXI століття. Визначено специфіку утворення відабrevіатурних прикметників за допомогою словотворчих афіксів, а також охарактеризовано особливості вживання прикметникових відабrevіатурних дериватів у різних функціональних стилях сучасної української літературної мови.

Ключові слова: словотвір, абrevіатура, твірна основа, словотворчі афікси, відабrevіатурні прикметники, функціональні стилі мови.

Статья посвящена исследованию деривационного потенциала новых абrevиатур в украинском языке конца XX – начала XXI столетий. Внимание сосредоточено на специфике образования отабrevиатурных производных прилагательных с помощью словообразующих аффиксов, а также на характерных особенностях использования дериватов прилагательных в различных функциональных стилях современного украинского литературного языка.

Ключевые слова: словообразование, абrevиатура, мотивирующая основа, словообразующие аффиксы, отабrevиатурные прилагательные, функциональные стили языка.

In this article we consider the derivative potential of new making abbreviations in Ukrainian language at the end of XX – beginning of XXI centuries. We give our particular attention to study the process of building abbreviate adjectives with the help of word building affixes and peculiarities of using adjective abbreviate derivations in different functional styles of modern Ukrainian literary language.

Keywords: word building, abbreviation, building stem, word building affixes, abbreviate adjectives, functional language styles.

На сучасному етапі розвитку української дериватології, особливої актуальності набуває проблема дослідження словотвірного потенціалу нових абrevіатур як вихідної основи для продукування похідних лексичних одиниць, виявлення нових словотвірних типів відабrevіатурних афіксальних утворень, а також з'ясування ролі функціонально-стилістичної належності відабrevіатурних інновацій у їх дериваційному освоєнні, що пов'язано з активізацією входження цих мовних одиниць до лексичної системи української літературної мови під впливом суспільно-політичних, соціально-економічних, освітньо-культурних змін.

Перші спроби охарактеризувати специфіку дериваційних процесів, пов'язаних з творенням відабrevіатурних похідних, з'ясувати їх залежність від структури, семантики мотивувальних абrevіатур та фонетичних умов деривації знаходимо в дослідженнях Л. Бойченко [2; 3]. Вивчення дериваційного потенціалу і грамагичних особливостей абrevіатур та відабrevіатурних дериватів відображено у працях О. Стишова [8; 9; 10]. Вагомим внеском у розвиток української дериватології стала праця А. Нелюби "Явища економії в словотвірній номінації української мови", у якій з-поміж інших питань розглянуто словотвірно-номінативну можливість абrevіатур та їхню здатність бути твірною основою для похідних слів [7]. Частково торкається проблеми творення відабrevіатурних інноваційних дериватів з використанням найрізноманітніших словотворчих засобів С. Лук'яненко, вивчаючи лексико-словотвірні інновації в українському соціально-політичному назовництві [5]. Афіксальний спосіб відабrevіатурного словотворення, в тому числі відабrevіатурних прикметників, та виникнення розгалужених словотвірних гнізд і ланцюжків досліджено в наукових студіях О. Бірюкової [1], О. Шаповалової [11].

Мета нашої статті полягає в розкритті специфіки творення відабrevіатурних прикметників та особливостей використання їх у всіх функціональних стилях української літературної мови кінця XX – початку XXI століть.

Виявлений і теоретично обґрунтований нами широкий фактичний матеріал засвідчує надзвичайну словотвірну активність абrevіатур у сучасній українській мові, що відображене в їхній здатності бути мотивувальною основою для творення різноманітних відабrevіатурних похідних за допомогою словотворчих засобів. Як вважає лінгвіст А. Нелюба, "...практично від усіх абrevіатур можуть утворюватися похідні..." [6, с. 175]. Деякі відабrevіатурні слова формують цілі словотвірні ланцюжки, започатковують розгалужені відкриті словотвірні гнізда, на що впливають лексико-семантичні й морфолого-словотвірні чинники, з-поміж яких особливо значущим є використання цілого ряду продуктивних афіксів. Крім того, словотворчим засобом належить головна роль у вираженні стилістичних значень абrevіатур, кожний окремих словотворчий афікс (суфікс чи префікс) виконує в структурі відабrevіатурних дериватів свою особливу, неповторну функцію. В українській мові творення відабrevіатурних похідних набуло регулярного та стійкого характеру і є одним із найважливіших джерел збагачення лексичного складу мови новими словами.

Найбільшої активності відабrevіатурні похідні набули в царині прикметників. За нашими спостереженнями, найчастіше в українській мові вживають відабrevіатурні прикметники, які утворені від абrevіатур-іменників за допомогою суфікса **-ськ-**. Характерно, що нові відабrevіатурні прикметники, як зазначає мовознавець О. Стишов, "утворюються переважно за допомогою суфікса **-ськ-**, який приєднується до твірної основи не безпосередньо, а здебільшого за допомогою інтерфікса **-ів-**" [10, с. 179], на зразок: *ЄС* (Європейський союз) → *ЄС-ів-ськ-ий*, *Мінфін* (Міністерство фінансів) → *Мінфін-ів-ськ-ий*, *універ* → *універ-ів-ськ-ий*, *ЧАЗ* (Чернігівський автобусний завод) → *ЧАЗ-ів-ськ-ий* тощо, напр.: *ЄЕСівська* сторона на постійній основі підтримує Україну як у багатосторонньому, так і двосторонньому переговорному процесі у рамках СОТ (Інформаційний бюлетень); *Суть мінфінівського* модифікованого методу полягає в тому, що облік валових витрат і доходів ведеться з використанням окремих рахунків синтетичного обліку... (Вісник податкової служби України). Як зауважує Л. Бойченко, "...словотворення від абrevіатур за допомогою простого суфікса **-ськ-ий**, генетично спорідненого з **-івськ-ий**, характеризує більш давні словотвірні зв'язки, які нині допускаються лише в певних фонетичних умовах" [3, с. 76]. Це зумовлює в деяких зразках конкретних дериватів наявність їхніх варіантних форм, пор: *єврокур'єр-ськ-ий* і *єврокур'єр-івськ-ий*, *ЄЕП* (Європейський економічний простір) → *ЄЕП-ськ-ий* і *ЄЕП-івськ-ий*, *АУП* (Асоціація українських письменників) → *АУП-ськ-ий* і *АУП-івськ-ий*, *РадЕК* (радіаційний та екологічний контроль) → *РадЕК-ськ-ий* і *РадЕК-івськ-ий* та інші. Наприклад: *Депутати не схвалили ЄЕПських* намірів своїх же колег (Телебачення). – *Російська сторона обрала обережну тактику в пошуку підтримки українськими депутатами "ЄЕПівської" угоди* (День); *Зараз поновлюється АУПський сайт, проводиться перереєстрація, вирішуються певні організаційні питання* (Інтернет). – *Остання книжка верлібрів, видана в АУПівській серії "Зона Овідія" у видавництві Сергія Пантюка, має особливу художню якість* (Наше слово). Таким чином, порівнюючи паралельно наведені в реченнях відабrevіатурні прикметники, які різняться тільки суфіксами, помічаємо, що суфікс **-івськ-** милозвучніший за **-ськ-**, тому більш зручний і прийнятний під час вимови, це зумовлює поступову заміну суфікса **-ськ-** суфіксом **-івськ-**, що є свідченням своєрідної апробації, своєрідного відбору доцільнішого.

В останні десятиріччя набуло поширення використання похідних прикметників із суфіксом **-ськ-/івськ-** від чужомовних абrevіатур, здебільшого від літерних і звукових, таких як: *PR / піар* (діяльність держав, фірм, приватних осіб у справах зв'язків з громадськістю) → *піар-ськ-ий* і *піар-івськ-ий*, *VIP / віп* (дуже важлива персона) → *віп-ськ-ий* і *віп-івськ-ий*, *Dj / діджей* →

діджей-ськ-ий і дідже-івськ-ий, *JP / джип* → *джип-ськ-ий* і *джип-івськ-ий* тощо, напр.: *Головне у побудові **піарівськ**ої стратегії – правильно розподілити ресурси (Україна молода). – Прийнятий до розгляду **РРськ**ий варіант Закону, розкритикований Венеціанською комісією (Інтернет); Третього грудня 2011 року в Кіровограді висадиться **ВПівськ**ий десант – Юрко Позаяк, Брати Капранови, Артем Полежака, Сергій Пантюк (Персонал плюс). – Дуже тішить **ВПськ**ий підхід до роботи: люди намагаються зробити видання журналу “V.I.P.” прибутковим (Інтернет). У чужомовних відаббревіатурних прикметниках, як і в українських, суфікс *-івськ-* теж вимовляється гармонійніше і його вживають частіше, ніж *-ськ-*.*

Відаббревіатурні похідні із суфіксом *-ськ-/івськ-* належать до специфічних утворень із загально-відносним значенням, мотивувальні іменники яких позначають власні назви у сферах політики та економіки. Відповідно їх використовують найбільше в публіцистичному, художньому, розмовно-побутовому стилях, на зразок: *СОТ* (Світова Організація Торгівлі) → *СОТ-івськ-ий*, *МНС України* (Міністерство України з питань надзвичайних ситуацій та в справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи) → *МНС-івськ-ий*, *УБОЗ* (Управління з боротьби з організованою злочинністю) → *УБОЗ-івськ-ий*, *ВАК України* (Вища атестаційна комісія при Кабінеті Міністрів України) → *ВАК-івськ-ий*, *ВНЗ* (вищий навчальний заклад) → *ВНЗ-івськ-ий*, *МОЗ* (Міністерство охорони здоров'я) → *МОЗ-івськ-ий*, *УДІК* (Українська державна інноваційна компанія) → *УДІК-ськ-ий* та інші. Наприклад: *Україна підписала **СОТівськ**ий протокол з В'єтнамом про взаємний доступ на ринок товарів і послуг (Урядовий кур'єр); **МНСівськ**ий річковий десант на катері помпує воду з Дніпра, аби залити плавні (Розмовне мовлення); 22 вересня 2011 року у Тернополі відбувся **УБОЗівськ**ий візит на склади “Фокстроту”, після перевірки склад опломбували (Телебачення); Є у нас і **ВАКівськ**ий журнал “Освіта регіону: політологія, психологія, комунікації”, в якому можуть публікуватися всі охочі (Персонал плюс); Нерозуміння суті **ВНЗівськ**ої системи оцінювання на початковому етапі призводить до прогалин у навчанні, дезорієнтації і як результат – до психологічного дискомфорту дитини (Вечірня Полтава); На **МОЗівськ**ий колегії заявлено, що Міністерство охорони здоров'я ще не провело жодної закупівлі імунопрепаратів (Телебачення); **УДІКськ**у інтелектуальну власність передано до Мінпромполітики (Інтернет).*

Обстежені джерела відаббревіатурних похідних засвідчили велику продуктивність прикметникового суфікса *-н-*, як от: *ВМФ* (Військово-морський флот України) → *ВМФ-н-ий*, *інвалюта* → *інвалют-н-ий*, *банкомат* → *банкомат-н-ий*, *ТВ-арт* → *ТВ-арт-н-ий*, *МТС* (Мобільні телефонні системи) → *МТС-н-ий*, *демфракція* → *демфракцій-н-ий*, *ВМС* (Військово-морські сили України) → *ВМС-н-ий* та ін. Наприклад: *Під час Великої Вітчизняної війни (1941-1945 років) **ВМФні** війська відіграли велику роль у перемозі над фашистськими загарбниками (Пенсійний кур'єр); На **інвалютний** рахунок КМУ перераховано 100 тисяч доларів США на витрати, пов'язані з тимчасовими відрядженнями делегацій за кордон (Політика і культура); Одночасно з розвитком **банкоматної** мережі збільшується кількість випадків неправомірного їхнього використання для викрадання грошей з рахунків власників пластикових карт (Обрій Промінвестбанку); **ТВ-артна** реклама створюється на професійному рівні (Експрес); Абоненти **МТСного** зв'язку можуть відправляти СМСні повідомлення через Інтернет (Інтернет).*

Суфікс *-н-* може також приєднуватися до основ іншомовних аббревіатур, пор.: *SMS* → *SMS-н-ий* / *СМС-н-ий*, *INTERNET* → *INTERNET-н-ий* / *Інтернет-н-ий*, *DVD* → *DVD-й-н-ий* / *дівідій-н-ий*, *CD-ROM* → *CD-ROM-н-ий*, *Dj* / *діджей* → *діджей-н-ий* тощо. Наприклад: *“**Інтернетний** лікнеп”* (Назва волинської газети); *DVD Інтернет-магазин “**Rozetka.com.ua**” пропонує найнижчі ціни на **дівідійні** плеєри (Інтернет); Для тих, хто хоче стати діджеєм і ознайомитися з **діджейними** атрибутами, створений спецсайт в Інтернеті “**Секрети діджеїнга**” (Інтернет). Такі прикметникові деривати звичайно вживають в художньому, розмовно-побутовому, зрідка в публіцистичному функціональних стилях, в офіційно-діловому і науковому практично їх не знайдено.*

Відабредвіатурні прикетніки, утворені від ускладнених абредвіатур, що пишуться через дефіс, також зберігають дефісне написання. Суфікс *-н-* та інші суфікси, як і закінчення, пишуться з малої літери і приеднуються до абредвіатури.

У похідних прикетніках, що утворюються від ініціальних чи неініціальних абредвіатур, кінцеві фонемі /z/, /k/, /x/, як і у звичайних словах перед суфіксом *-н-* чергуються з /ж/, /ч/, /ш/, пор.: *СДУГ* (синдром дефіциту уваги і гіперактивності – діагноз) → *СДУЖний*, *УТОГ* (Українське товариство глухонімих) → *УТОЖний*, *МСЕК* (медико-соціальна експертна комісія) → *МСЕЧний*, *РАДЕК* (радіаційна екологія) → *РАДЕЧний*, *європолітика* → *європолітичний*, *спецтахівництво* → *спецташівний*. Наприклад: *Останнім часом у дітей широко розповсюджений СДУЖний неврологічний поведінковий розлад, що проявляється такими симптомами, як: труднощі концентрації уваги, гіперактивність, погано керована імпульсивність* (Персона плюс); *УТОЖне підприємство працює за такими напрямками: виробництво металопродукції, швейне виробництво і типографія* (Дзеркало тижня); *Медико-соціальні експертні комісії організуються в самостійні МСЕЧні центри, при управліннях охорони здоров'я обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій* (Пенсійний кур'єр); *РАДЕЧний науково-технічний центр створений для робіт на ринках товарів і послуг в галузі вимірювання іонізуючого випромінювання для наукових, виробничих, оборонних і навчальних цілей* (Євробюлетень); *Справи, які мають європолітичний характер, не мають стосунку до спорту* (Новини з перших рук); *У багатьох країнах почали цікавитися спецтахівництвом – розведенням страусів завдяки великому попиту і високим цінам на страусове перо* (Країна знань); *Кращим для страусят є спецташівний комбікорм, який можна давати замість сухої суміші* (Країна знань). Відабредвіатурні прикетніки, утворені від ініціальних абредвіатур, у яких один змістовий елемент не має свого формального позначення, можуть уживатися у сфері розмовно-побутового та художнього мовлення, не утруднюючи спілкування, якщо абредвіатуримотиватори відомі й постійно використовуються, або в публіцистичних текстах за умови попереднього їх розшифрування, в інших випадках (в офіційно-ділових паперах, наукових текстах) – вони неприйнятні.

Під час утворення дериватів за допомогою словотворчого форманта *-н-* приєднанням його до абредвіатур-твірних основ, які закінчуються буквами голосних звуків або буквами, що при вимові в кінці мають голосний звук, спрацьовує загальномовна закономірність – для зв'язку суфікса з абредвіатурою використовується інтерфікс *-ш-*, як-от: *СІЗО* (слідчий ізолятор) → *СІЗО-ш-н-ий*, *СПУ* (Соціалістична партія України) → *СПУ-ш-н-ий* / (вимовляється: ес-пе-ушний), *ІСТВ* / *айсітіві* (Програма телебачення) → *айсітіві-ш-н-ий*, *СБУ* (Служба безпеки України) → *СБУ-ш-н-ий* / (ес-бе-ушний), *ВЗО* (вищий заклад освіти) → *ВЗО-ш-н-ий*, *USB* / *ЮСБ* (універсальний роз'єм на панелі комп'ютера) → *ЮСБ-ш-н-ий*. Такі відабредвіатурні прикетніки в офіційно-діловому чи науковому стилях не використовують, їх уживають здебільшого в розмовному мовленні, з якого вони можуть переходити в художній, іноді в публіцистичний функціональні стилі української мови, напр.: *Корпуси СІЗО мають особливі назви, самий старий СІЗОшній корпус називається “катська”* (Інтернет); *Як повідомляє прес-служба, за СПУшного лідера О. Мороза проголосувало 175 делегатів з 341 делегатів з їзду* (Телебачення); *В українському перекладі зовсім інші фільми отримуємо, наприклад айсітівішній переклад “Альфа”* (Розмовне мовлення); *Відеокамеру можна підключити до комп'ютера чи ноутбука за допомогою ЮСБшного роз'єма* (Країна знань). В інших прикетнікових дериватах, утворених від абредвіатур, що закінчуються голосним звуком [e] чи [i], між абредвіатурою і суфіксом уживається інтерфікс *-й-*, напр.: *БФП* (багатофункціональний пристрій) → *БФП-й-н-ий*, *ДСЗ* (Державна служба зайнятості) → *ДСЗ-й-н-ий*, *ПДВ* (податок на додану вартість) → *ПДВ-й-н-ий*. Але іноді спостерігаємо помилки. Наприклад, як зазначає мовознавець К. Городенська, у професійному мовленні прикетнік *ПДВшній*, вимовляють як *педевешній*, подібно до відабредвіатурних

прикметників російської мови, що не властиво українському творенню прикметників. Замість *-и-* треба вживати сполучний приголосний *-й-*, оскільки саме він поєднує невідміювані основи на *-е* з прикметниковим суфіксом *-н-*. Таким чином, *ПДВ* (педеве) – *ПДВийний* (педевейний) [4, с. 95]. Наприклад: *ПДВийний звіт, як і всі інші звіти, необхідно надати в ДПА по Інтернету через спеціальне програмне забезпечення* (Розмовне мовлення. Семінар); *Перевагами БФПіних копіїв є висока продуктивність, надійність і низька собівартість копії* (Все про все. Реклама); *Представники Рівенського ДСЗейного центру професійно-технічної освіти взяли участь у профорієнтаційному заході “Молодь Києва – майбутнє столиці”, організованого Київським міським центром зайнятості* (Експрес).

Чимало абrevіатур демонструють свою словотвірну спроможність за допомогою суфікса *-ов-*, на зразок: *АЗС* (автозаправна станція) → *АЗС-ов-ий*, *БАД* (біологічно активні добавки) → *БАД-ов-ий*, *фольк-рок* → *фольк-рок-ов-ий*, *ФДМ* (Фонд державного майна України) → *ФДМ-ов-ий*, *e-mail / емейл* (електронна пошта) → *e-mail-ов-ий / емейл-ов-ий* тощо. Наприклад: *Достовірна інформація про адресу найближчої автозаправки і про те, який АЗСовий сервіс кращий, розміщена на сайті “Infocorз”* (Інтернет); *БАДові композиції – це спеціально створені поєднання натуральних або ідентичних натуральним активних речовин* (Країна знань); *У Битів на фестиваль “Ватра” запрошували хори “Верховина” і “Просвіта”, музичні ансамблі “Кадарка” і “Чорний мохер”, рокгрупи “Музики”, “The Ukrainian Folk”, фольк-роковий “Тугай Бей” і етнороковий “Кораллі”* (Високий замок); *ФДМовий прапор тобі у руки і сиди на цьому майні – і сам не гам, і другому не дам!* (Розмовне мовлення); *Е-mail-ові розсилки – це один із найефективніших інструментів Інтернет-маркетингу* (Інтернет). Такі відабrevіатурні деривати можуть іноді використовувати в науково-популярних чи в публіцистичних текстах, але переважно в розмовно-побутовому та художньому стилях.

Проте словотвірний тип із суфіксом *-ов-* має невисоку продуктивність, що, очевидно, пов’язано з переважанням “конкурентного” суфікса *-н-* із такою самою семантикою. З огляду на те, що частина дериватів із формантом *-ов-* є функціонально-семантичними відповідниками похідних одиниць із суфіксом *-н-*, можливе витіснення суфікса *-ов-* із процесу творення відносних прикметників, що, на думку лінгвіста С. Лук’яненка, ймовірно, зумовлено кількома причинами, це передусім “стильова невиразність самого суфікса; наявність омонімічного суфікса зі значенням присвійності; загальномовна тенденція до уніфікації використання словотворчих засобів...” [5, с. 92]. Тому спостерігаємо вживання таких синонімічних похідних, як: *ВВС* (Відділ внутрішніх справ) → *ВВС-ов-ий* і *ВВС-н-ий*, *ГНС* (газонаповнювальна станція) → *ГНС-ов-ий* і *ГНС-н-ий*, *SMS / СМС* (служба коротких повідомлень) → *СМС-ов-ий* і *СМС-н-ий*, *МВФ* (Міжнародний валютний фонд) → *МВФ-ов-ий* і *МВФ-н-ий*, *модем-ов-ий* і *модем-н-ий* та ін. З цього приводу О. Стишов зазначає, що “функціональний збіг суфіксів *-н-* і *-ов-* у межах одного різновиду прикметників, а також їхню сполучуваність з тими самими твірними основами і спільним словотвірним значенням... треба розглядати як характерний вияв дериваційної синонімії в системі прикметникового словотвору” [10, с. 180]. Звичайно ці суфікси не мають виразного стилістичного забарвлення, хоча вибір їхнього вживання деякою мірою залежить від функціонального стилю мови. Наприклад, у розмовно-побутовому мовленні, за нашими спостереженнями, частіше вживають деривати із суфіксом *-н-*, що можна зрозуміти, адже він вимовляється скоріше і легше пор.: *SMSні повідомлення – головна складова мобільного маркетингу, що сьогодні активно розвивається* (Метро). – *Інформацію про вибори можна буде одержати в SMSовому повідомленні* (Наше слово); *Модемне з’єднання можна налаштувати різними способами* (Розмовне мовлення). – *Модемний пул – це декілька модемів, конструктивно і логічно об’єднаних у групу* (Країна знань); *Після того, як МВФна комісія залишила Україну, офіційний Київ зберігає надію на те, що пауза у співробітництві не затягнеться* (Радіо). – *Україні потрібно продовжувати співробітництво з МВФовим експертом* (Інтернет).

Дериваційний потенціал нових аббревіатур виявляється в продукуванні префіксальних похідних, твірною основою для яких є відаббревіатурні прикметники. У префіксальному словотворенні відаббревіатурних прикметників переважають препозитивні форманти *про-*, *все-*, *не-*, *анти-*, *ультра-*, *екстра-*:

а) помітно зростає продуктивність словотвірного типу з префіксом *про-* зі значенням підтримки чиїхось поглядів, найбільше вживається в публіцистичному функціональному стилі в текстах політичного спрямування, зокрема: *ЄЕС* (Європейське економічне співтовариство) → *ЄЕСівський* → *проЄЕСівський*, *НДП* (Народно-демократична партія) → *НДПівський* → *проНДПівський*, *НУНС* (Наша Україна – Народна Самооборона) → *НУНСівський* → *проНУНСівський*, *політреформа* → *політреформаторський* → *прополітреформаторський* тощо, напр.: **ПроЄЕСівський** напрямок становить особливий інтерес для громадян України (Новини з перших рук); **ПроНДПівська** більшість сподівається на впевнену перемогу на парламентських виборах (Україна молода); **Соціалісти** видавалися найслабшою ланкою **прополітреформаторської** коаліції (Політика і культура);

б) збільшується також кількість дериватів-прикметників, що утворюються за допомогою префікса *все-*, який “означає щось як ціле, неподільне, взяте повністю” [12, с. 163], і використовуються такі утворення переважно в політично-економічних та науково-популярних текстах, зокрема: *ЄЕП* (Європейський економічний простір) → *ЄЕПівський* → *всеЄЕПівський*, *СНД* (Співдружність незалежних держав) → *СНДівський* → *всеСНДівський*, *профтехосвіта* → *профтехосвітній* → *всепрофтехосвітній*, напр.: *Незабаром чітко проявиться наш реальний зовнішньополітичний вектор – європейський або всеЄЕПівський* (Газета по-українськи); *Матеріали всеСНДівського форуму можна знайти на сайтах Інтернету* (Інтернет); *Для всепрофтехосвітнього навчання здійснюється нормативно-правове та методичне забезпечення функціонування різних закладів та установ профтехосвіти* (Зоря Полтавщини);

в) менш продуктивними у творенні відаббревіатурних похідних прикметників є словотвірні типи з префіксом *не-*, який виражає ознаку, протиставлену відповідним відаббревіатурним прикметникам без цього префікса: *політкоректний* → *неполіткоректний*, *політтехнологійний* → *неполіттехнологійний*, *фан* (фанатичний прихильник) → *фанівський* → *нефанівський*, *КВЕД* (класифікація видів економічної діяльності) → *КВЕДівський* → *неКВЕДівський*, напр.: *Гравці московського “Динамо” зіграли з палестинцями у “неполіткоректний футбол”* (Інтернет); *На футбольному матчі нефанівська поведінка приїжджих фанів приємно вразила охоронців і болівальників* (Євробюлетень); *Некведівський вид діяльності, що не має конкретної назви в класифікаторі, у статистичних документах реєструється за подібною та більшою загальною назвою і її кодом* (Розмовне мовлення. Консультація);

г) помітно збільшилося функціонування відаббревіатурних інновацій із запозиченим префіксом *анти-*, який вказує на протилежність або заперечення ознаки, наявність якої виражена прикметниковою твірною основою: *СНІД* (Синдром набутого імунodefіциту людини) → *СНІДівський* → *антиСНІДівський*, *СОТ* (Світова організація торгівлі) → *СОТівський* → *антиСОТівський*, *УБОЗ* → *УБОЗівський* → *антиУБОЗівський*, *ГЕС* (гідроелектростанція) → *ГЕСівський* → *антиГЕСівський*, напр.: *Американсько-Європейський антиСНІДівський проект реалізуватимуть у п’яти регіонах України* (Україна і світ сьогодні); *Злагоджено в залі й тихо, жодного антиСОТівського виступу* (Телебачення); *Даючи оцінку діям антиУБОЗівського провокатора, суд послався на практику Європейського судочинства в аналогічних випадках* (Інтернет); *І я почав писати антигесівський роман “Ревучий”* (основа сюжету: *аспірант-економіст їде на будову н-ської ГЕС на Дніпрі писати дисертацію...*) (С. Плачинда. Інтернет). Дериватам із префіксом *анти-* притаманний відтінок енергійності, діяльності, а утворенням із префіксом *не-* – відтінок сталості, консервативності, тому їх часто використовують у публіцистичному та розмовному стилях;

д) також помітно зростає кількість дериватів з іншомовними префіксами *ультра-*, що означає “перебуває за межами”, або “крайній”, пор.: *евромодний* → *ультраевромодний*, *політскандальний* → *ультраполітскандальний*, *біоенергетичний* → *ультрабіоенергетичний*, та *екстра-*, який означає “надмірність, винятковість, вища якість, вихід за межі чогось”, пор.: *спецсервісний* → *екстраспецсервісний*, *телезірковий* → *екстрателезірковий*, *біопотенціальний* → *екстрабіопотенціальний*, напр.: *Компанія Primart позиціонує себе як мережу ультраевромодного одягу за невисокими доступними цінами* (Інтернет); *Екстраспецсервісне обслуговування передбачає якісний ремонт ноутбуків, комп’ютерів, відеокарт та іншої техніки* (Жовта газета); *Прихована камера на знімальному майданчику шоу “Телезірка” – про те, як створюється ця програма, за участю екстрателезіркової артистки Н. Могилевської* (Інтернет). Запозичені префікси *ультра-* і *екстра-* засвідчують тенденцію до інтернаціоналізації української мови, надають абrevіатурам піднесеного, експресивного відтінку, їх часто вживають у художньому та розмовному функціональних стилях.

Словотвірні можливості абrevіатур як твірних основ виявляються в продукуванні префіксально-суфіксальних похідних прикметників. Твірними основами таких прикметників виступають прийменник і абrevіатура-іменник. Префіксально-суфіксальні прикметникові деривати можуть бути утворені за допомогою префіксів *між-*, *без-*, *поза-* і суфіксів, згаданих вище. Розглянемо їх на прикладах:

а) малопродуктивними є словотвірні типи відабrevіатурних похідних прикметників з префіксом *між-* і суфіксом *-івськ-*: *між тервиборчками* → *міжтервиборчкомівський*, *між ВНЗ* (вищими навчальними закладами) → *міжВНЗівський*, *між ОСББ* (об’єднаннями співвласників багатоквартирних будинків) → *міжОСББівський*, напр.: *Напередодні виборів проведено обласну міжтервиборчкомівську нараду* (Трудова Полтавщина); *Проходить підготовка до міжВНЗівського фестивалю “Поетична осінь”* (Оголошення); *На міжОСББівських зборах Жовтневого району розглянуто питання збереження та ефективного утримання спільного майна, безпечного проживання, отримання житлово-комунальних послуг належної якості, використання платежів на потреби своїх будинків* (З протоколу зборів);

б) також зрідка трапляються в сучасній українській мові похідні прикметники з префіксом *без-* і суфіксами *-н-*, *-івськ-/ськ-*, зокрема: *без НАТО* → *безНАТОВський*, *без політреклами* → *безполітрекламний*, *без СЕП* (системи електронних платежів) → *безСЕПівський*, *без інтернету* → *безінтернетний*, напр.: *Багато з тих, хто прийшов на мітинг, проголосували за безНАТОВську політику* (Радіо); *Інформаційний плакат виконано у безполітрекламному стилі* (Розмовне мовлення); *Багато невеликих магазинів, не використовуючи комп’ютерні технології, працюють у безСЕПівському і безінтернетному режимі* (Інтернет);

в) останнім часом спостережено творення прикметникових дериватів від абrevіатур за допомогою префікса *поза-* і суфікса *-н-* на зразок: *поза держбюджетом* → *позадержбюджетний*, *поза держрезервом* → *позадержрезервний*, *поза спецконкурсом* → *позаспецконкурсний*, *поза держконтрактом* → *позадержконтрактний* та ін., напр.: *Витрати та доходи позадержбюджетного фонду формуються у порядку, встановленому Бюджетним кодексом, а також іншими законодавчими актами* (Фінансовий контроль); *Дешеві ціни на позадержрезервний цукор змушували черкащан шикуватися у довжелезні черги* (Телебачення); *Позаспецкурсне зарахування проводилося на основі спецдокументів та співбесіди* (Розмовне мовлення). Поки що, як видно з дослідження, префіксально-суфіксальних похідних прикметників знайдено небагато, переважно їх уживають у розмовному мовленні, іноді зустрічаємо в газетних рекламах, в оголошеннях, частіше в Інтернеті. Але в майбутньому подібних дериватів стане більше, адже їхнє використання – це економія часу при вимові і місця для написання, це – нові незвичайні слова, які привертають увагу, легко запам’ятовуються, стають популярними.

Відабредвіатурні прикетніки все частіше використовують у сучасному мовленні, їхні дериваційні відношення стають більш складними, вони формують словотвірні ланцюжки, словотвірні парадигми та започатковують словотвірні гнізда, наприклад:

PR / піар → *піарський* → *антипіарський, пропіарський, позапіарський, всепіарський* та ін.;
піар → *піарівський* → *пропіарівський, антипіарівський, екстрапіарівський, міжпіарівський, позапіарівський, непіарівський, всепіарівський* та ін.;

піар → *піарний* → *всепіарний, антипіарний, ультрапіарний, безпіарний, позапіарний, непіарний, екстрапіарний, міжпіарний* та ін.

Отже, для української мови кінця ХХ – початку ХХІ століття характерний високий рівень динамізму відабредвіатурного словотворення, у якому провідну роль відіграє суфіксальний спосіб і особливо високий ступінь регулярності виявляють прикетніки, які сформували своєрідну систему відабредвіатурних дериватів, що обслуговують усі мовні стилі. Відабредвіатурні прикетніки є одними з найпродуктивніших лексичних одиниць, що активно поповнюють словниковий склад сучасної української мови.

Література

1. Бирюкова Е. А. Функционирование аббревиатур в современной речи: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.01 / Бирюкова Елена Александровна. – М., 2007. – 309 с.
2. Бойченко Л. М. Структурно-семантические типы аббревиатур и диапазон их деривационной активности в современном украинском языке: автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.02 / Л. М. Бойченко. – Х., 1985. – 24 с.
3. Бойченко Л. М. Структурно-семантические типы аббревиатур и диапазон их деривационной активности в современной украинской мове / Л. М. Бойченко // Мовознавство. – 1982. – № 5. – С. 75 – 81.
4. Городенська К. Де взявся ПДВШний облік? / К. Городенська // Українська мова. – 2008. – № 4. – С. 95.
5. Лук'яненко С. С. Лексико-словотвірні інновації в українському соціально-політичному назовництві: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.01 / Лук'яненко Сергій Станіславович. – Х., 2009. – 208 с.
6. Нелюба А. М. Експліцитна й імпліцитна економія в словотвірній номінації української мови: дис. ... доктора филол. наук: 10.02.01 / Нелюба Анатолій Миколайович. – К., 2008. – 415 с.
7. Нелюба А. М. Явища економії в словотвірній номінації української мови / А. М. Нелюба. – Х., 2007. – 303 с.
8. Стишов О. А. Нові тенденції в словотворенні української і російської мов кінця ХХ – початку ХХІ ст. / О. А. Стишов // Східнослов'янські мови в їх історичному розвитку. – Запоріжжя, 2006. – С. 128–145.
9. Стишов О. Сучасне українське словотворення: основні тенденції розвитку / О. Стишов // Мовознавчий вісник: зб. наук. праць на пошану проф. К. Городенської з нагоди її 60-річчя / відп. ред. Г. І. Мартинова. – Черкаси, 2009. – Вип. 8. – С. 136 – 159.
10. Стишов О. А. Українська лексика кінця ХХ століття (на матеріалі мови засобів масової інформації) / О. А. Стишов. – К.: Пугач, 2005. – 388 с.
11. Шаповалова А. П. Опыт построения общей теории аббревиации: на материале французских сокращенных лексических единиц: дис. ... докт. филол. наук: 10.02.19 / Шаповалова Александра Петровна. – Ростов-на-Дону, 2004. – 421 с.

Довідники

12. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. В. Т. Бусел]. – К.; Ірпінь: ВТФ "Перун", 2004. – 1440 с.
13. Шитов А. Словник скорочень української мови [Електронний ресурс] / Андрій Шитов. – Режим доступу до словника: <http://www.ukrskor.info/>